

Ulusal ve Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 10 Sayı: 52 Volume: 10 Issue: 52
Ekim 2017 October 2017
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581
Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2017.1903>

THOMAS HOBBS'UN SİYASET FELSEFESİ THOMAS HOBBS'S POLITICAL PHILOSOPHY

Zeliha HODALOĞULLARI VATANSEVER*

Öz

Thomas Hobbes, devletin kökenini açıklamak ve anlamak adına siyaset kuramını felsefi temeller üzerine oturtmayı başarabilen bir düşündürüdür. Hobbes, yaşadığı dönem İngiltere'sinin ekonomik, siyasal, toplumsal gelişmelerinden etkilenen ve bunu kuramlarına ve eserlerine yansıtan Hobbes, kendinden önceki iktidarın kaynağının Tanrıdan geldiği inancını toplum sözleşmesiyle tamamen yıkan ve birey kavramını ön plana alarak insanların oluşturduğu bu yapay kurumu insana dayandıran ve günümüz devlet anlayışının temellerini atmıştır. Bu çalışmanın amacı, 1588-1679 yılları arasında yaşamış, toplum sözleşmesiyle meşruiyeti ve otoritesi sorgulanamaz bir Leviathan yaratmış olan, devlet anlayışının oluşumunda etkili olan 17.Yüzyıl İngiliz filozofu Thomas Hobbes'un siyaset felsefesini, nasıl inşa ettiğini incelemektir. Bu bağlamda doğa durumu, algı, akıl, sözleşme, devlet v.b. kavramları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Thomas Hobbes, Doğa Durumu, Devlet, Toplum Sözleşmesi, Leviathan, Meşruiyet, Modern Devlet Anlayışının Felsefi Temelleri.

Abstract

Thomas Hobbes is a thinker that put political theory on philosophical premises in order to explain and understand the origins of the state.. He was influenced by the economic, political and social developments of Britain during his lifetime and this situation is reflected in Hobbes' theories and works.In addition, Hobbes completely destroyed the belief that the source of the previous power came from God. It is a name that bases the artificial institution which the people created and the sets foundation of today's state understanding. The aim of this study is to examine how the 17th century English philosopher Thomas Hobbes, who lived between 1588 and 169 and who has created legitimacy and authority with an unquestionable Leviathan by the society contract, is influential in the formation of the state. In this context, nature state, perception, reason, contract, state etc. are discussed.

Keywords: Thomas Hobbes, State of Nature, State, Society Convention, Leviathan, Legitimacy, Philosophical Foundations of Modern State.

Giriş

Toplum, bireylerden oluşmaktadır. Bu bireyler toplum içerisinde kurallara bağlı olarak yaşarlar. Bu kuralların ve otoritenin olmadığı yerde güven söz konusu olamaz. İşte bu güvensizliğin giderilmesi hususunda toplumsal ilişkilerin düzenlenmesi gerekliliği konusunda siyaset felsefesine bakıldığında devlet kavramının literatürde oldukça fazla yer ettiği açıkça görülmektedir.

Sosyal bilimlerin tanımlamakta en çok zorluk çektiği kavramlardan biri olan devletin kökeni ile alakalı tarihin farklı dönemlerinde temeli aileye dayanan aile teorisi, devleti insanın biyolojik yapısıyla bağdaştıran biyolojik teori, kuvvet ve mücadeleyi devletin temelindeki unsur olarak gören kuvvet ve mücadele teorisi, devleti üretim araçlarını elinde bulunduran sınıfların baskı aracı olarak yorumlayan Marksist teori ve son olarak devleti çok taraflı bir sözleşmenin ürünü olarak ele alan sosyal sözleşmecî teorilerin üretildiği görülmektedir (Gülgeç, 2015 : 688).

On yedinci yüzyıl ve Aydınlanma felsefesi günümüz siyaset anlayışı üzerindeki etkisi halen sürdürmektedir. Dolayısıyla Ortaçağın sonlarında Avrupa'daki feodalitenin siyasi bir sistem olmaktan çıkması ve kilisenin etkisinin yitirilmesi neticesinde açığa çıkan modern devlet yapısını anlayabilmek adına günümüz siyaset felsefelerinin temel dinamiklerinin anlaşılmasına önemli bir katkı sağlayan, 1588-1679 yılları arasında yaşamış İngiliz filozof, modern felsefenin ve siyasetin ilk izlerini bünyesinde barındıran on yedinci yüzyıl filozoflarından biri olan Thomas Hobbes'dan bahsetmemiz gerekmektedir. Bir Rönesans düşünürü olarak, dönemin genel anlayışına uygun olarak modern felsefesini en doğru bir şekilde anlatan eseri olması nedeniyle Leviathan ele alınacaktır. Thomas Hobbes, siyaset felsefesine sözleşme kuramını getirerek ,bir devletin kurulmasında insanlar arasında toplumsal sözleşmeye verdiği önemle kendisini belirginleştirir. Francis Bacon (ö. 1626), Galileo (ö. 1642) ve Descartes (ö. 1650) gibi döneminin önde gelen isimlerinden etkilenmiştir.

* Selçuk Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Doktora Öğrencisi.

Çalışmanın amacı, Thomas Hobbes'un devlet ve toplum anlayışını ayrıntılarıyla incelemektir. Birinci bölümde Thomas Hobbes'un kuramını ve eserlerini hazırlamasında etkili olan yaşadığı dönemin özelliklerine değinilecektir. İkinci bölümde ise, Thomas Hobbes'un hayatı ve eserleri ele alınmıştır. Üçüncü Bölümde Hobbes'un genel felsefi düşüncesi tanıtılarak düşünür tanıtılmaya çalışılmıştır. Dördüncü bölümde Thomas Hobbes'un felsefesinin temeli onun doğa durumu anlayışı ele alınmıştır. Son Bölümde Hobbes'un siyaset felsefesinde devlet bireyler arasındaki bir tür sözleşmenin ürünü olarak ortaya çıkan ve Hobbes'un felsefesini en iyi anlatan ve tanıtan eseri Leviathan ele alınmıştır.

1. On Yedinci Yüzyıl İngiltere'si

16. 17. ve 18. yüzyıllarda insanlık büyük devrimler yaşarken, doğacı ve akılcı felsefeyle sıkı bağları bulunan "doğa durumu" ve "toplumsal sözleşme" düşünceleri yaşanan dönemlerin en çarpıcı noktalardan biridir (Ergül,2016:402). 17.yüzyıl birçok düşünürün yetiştiği, gerçeğin sorgulandığı bir dönem olmuştur (Bury, 1978: 11). 17.yüzyıl düşünürlerinden en dikkat çekenlerinden biride Thomas Hobbes'tur. Realist anlayışının karşısında natüralist sistemin destekçisi olan Hobbes, İngiliz aristokrasininin hümanist eğilimli paradigması içerisinde yetişerek ilk dönemden itibaren kilise karşısında bağımsızlığını kazanmış yeni devletin siyasi ve ahlâkî çerçevesini bilimsel olarak oluşturma idealine yönelmiştir. Bu ideali gerçekleştirmek için ise on yedinci yüzyılın yöntemi olan matematik ve fiziği kullanmıştır. Ayrıca Descartes felsefesinin temel kavram ve yöntemlerini kullanmıştır (Gökberk,1993:248). Anlaşıldığı üzere XVII. yüzyıl döneminde yaşanan gelişmeler Hobbes'un düşüncesi ve felsefesi üzerinde hissedilir etkiler bıraktı.

17. Yüzyıl İngiltere için siyasi ve ekonomik, toplumsal çalkantıların, kaosun yaşandığı bir dönemdir. Hobbes'un yaşadığı dönem İngiltere'sinin siyasi atmosferini öğrenmek, onun felsefesinin mantığını, çıkış noktasını anlamamızı kolaylaştıracaktır. Bundan dolayı Hobbes'un yaşadığı çevreyi ve yaşadığı siyasi bunalımları incelemekte yarar vardır.

XV'in. Yüzyılda Batı Avrupa'da ortaya çıkan "aydınlanma felsefesi " modern siyaset ve toplumun "akıl " ekseninde gelişmesine, insan müdahalesi ile şekillenebilecek olan dünya algılamasının değişmesine yol açmıştır. Diğer bir ifadeyle, aydınlanma felsefesi her şeyin akıl süzgecinden geçirilerek eleştirilmesi inancına dayanmaktadır (Hilay, 1985).

16. ve 17. yüzyıllar İngiltere'sinin siyasal geçmişi incelendiğinde, bu yüzyıllarda iktidarın monarşide karar kılması ve bireysel özgürlüğe artan ilgi karşılaşılan önemli olaylardan sadece birkaçıdır. VIII. Henri 1534'te papalık otoritesini reddedip İngiltere Kilisesi'nin başına geldiğinde devlet iktidarı için merkezileşme süreci de başlamıştır. Bu çalkantılı süreç, Parlamento ve Kral arasındaki siyasal çatışma ile zirveye ulaşmıştır (Arnhart , 2013: 159). Bir süre sonra Hobbes'un öngördüğü durum gerçekleşmiş ve İngiltere bir iç savaşın eşiğine sürüklenmiştir. Parlamento, kurduğu özel bir mahkeme ile kralı yargılamış ve akabinde suçlu olduğuna karar vermiştir. Kral I. Charles, 30 Ocak 1469'da, idam edilmiştir. Bu olaydan sonra İngiltere'de, "Commonwealth" adı altında bir cumhuriyet kurulmuştur, fakat gerçekte kurulan, Oliver Cromwell'in askeri diktatörlüğü olmuştur (Ağaoğulları, 1994: 162).

İngiliz İç Savaşı'na tanık olmuş olan Hobbes, monarşi taraftarları ile Parlamento taraftarları arasında ortaya çıkan çatışmanın olumsuzluklarını yaşamıştır. "Hobbes açısından bakıldığında, dönemin çok önemli olayından biri olan, modern uluslararası ilişkiler sisteminin doğuşunu ve devletin yegâne aktör olmasını temsil eden Westphalia Anlaşmasıdır. Bu antlaşmadan kısa süre sonra Hobbes devletin ve uluslararası sistemin yapısını içeren Leviathan eserini yazmıştır (Gürleyük, 2010: 38).

2.Thomas Hobbes'un Hayatı ve Eserleri

5 Nisan 1588 yılında İngiltere'de doğan Hobbes'un doğumu ile ilgili bazı kaynaklar annesinin İspanya donanmasının gelişini haber alması üzerine kapıldığı panik neticesinde Hobbes'u erkenden doğurmak zorunda kaldığı yönündedir (Şenel, 1996: 318). Hobbes ,"korku ve ben ikiz kardeşiz ",diyerek korkak bir yapıya sahip olmasını yaşanan bu olaya bağlamakla beraber siyasi kuramını korku ve güvensizlik üzerine inşa etme sebeplerinden biri de bu olay görülmektedir (Ağaoğulları, 1994: 162). Hobbes önce Almsbury'de okudu, ardından 15 yaşında Oxford Üniversitesi Magdelan Koleji'ne girdi. Burada Latince ve Yunanca'yı güzel bir şekilde öğrendi (Gökberk, 1993: 2780). Hobbes'un eğitim masrafını karşılayarak Oxford'da okumasına aracı olan kişi amcasıydı (Malcolm, 1996 :20). 15 yaşına geldiğinde Oxford Üniversitesi'ne eğitimine başlayan Hobbes, 20 yaşında mezun olduktan sonra buradaki eğitiminin ona hiçbir kazanç sağlamadığını dile getirirse de, Oxford'daki eğitimi onun idealist felsefenin karşısında durup, materyalist bir dünya görüşüne yönelmesine neden olmuştur (Şenel, 1996: 318). Akabinde soylu bir ailenin çocuğuna eğitim vermesi onun düşünce dünyasını etkileyecektir (Malcolm, 1996: 20). Hobbes daha sonra Avrupa'ya yaptığı gezilerinde Bacon, Galileo ve Descartes gibi ona farklı kapılar açacak olan düşünürlerle tanışma imkânı bulmuştur (Tannenbaum, 2003: 158).

Hobbes, 1634 yılında çıktığı son Avrupa gezisini tamamlayıp, 1637 yılında İngiltere'ye döndüğünde kral ile parlamento arasında bir iktidar mücadelesi başlamış bulunuyordu. Bu iki siyasal otoritenin anlaşmazlığı hâkimiyetin kimin elinde olması gerektiği sorunu üzerine odaklanmıştı. Çağın birçok aydını gibi bu sorunla ilgilenen Hobbes, kralın egemenliğini destekleyen tezler ileri sürmüştür. Bu mücadele, 1640 yılında, parlamentonun kendi otoritesini tesis etmesiyle sonuçlanmıştır. Kralın egemenliğini destekleyen görüşlerinden dolayı başının belaya gireceğini düşünen Hobbes, kendini güvende hissetmemiş ve Fransa'ya kaçmıştır (Ağaoğulları,1994:154-158). Fransa'da Bu dönem I. Charles'in oğluna matematik dersleri vermesinin yanı sıra Bacon'a yazmanlık yapar ve Descartes ile tanışma fırsatı bulur (Çapar ve Yıldırım, 2012: 1-29)

1630'ların sonuna doğru İngiltere'nin gündemindeki siyasal anlaşmazlıklar Hobbes'un ilgisini politikaya doğru çevirmiş, Kısa Parlamento olarak bilinen parlamentoya milletvekili olmaya çalışmış ancak bu isteğini gerçekleştirememiştir. Kısa Parlamento'nun dağıtılmasından kısa bir süre sonra egemenliğin vurgulandığı "Hukukun İlkeleri" eserini tamamlar. Hobbes egemenliğe dair görüşünün sonraki kitapları olan De Cive ve Leviathan'da da devam ettirmiştir (Malcolm ,1996: 27-28). Hobbes'un ilgi alanı hakkında fikir vermesi açısından en önemli eserleri; 1628 Thukydides Tarihi Çevirisi, 1640 Human Nature (İnsan Doğası, 1640 De Corpore Politico (Siyasi Düzen Üstüne), 1641 De Cive (Kent Üstüne), 1651 Leviathan (Dev), 1655 De Corpore (Beden Üstüne) 1656 (Özgürlük, Zorunluluk ve Tarih Üstüne) 1658 De Homine (İnsan Üstüne) 1676 Homeros Destanları çevirisi, 1689 ölümünden sonra basılan Behemoth (İngiliz iç savaşlarının nedenlerinin tarihi hakkında) (Çapar ve Yıldırım, 2012: 1-29). dur. Çalışmamızın asıl konusu olan Leviathan ise Hobbes'un fikir ve mantık açısından en güçlü eseridir.

3.Thomas Hobbes'un Metoduna ve Felsefesine Genel Bakış

Hobbes'a göre felsefe, "madde ve beşerî güç müsaade ettiği ölçüde, beşerî hayatın gerektirdiği sonuçları elde edebilmek amacıyla, herhangi bir şeyin oluşum biçiminden özelliklerine veya özelliklerinden muhtemel bir oluşum biçimine doğru akıl yürütme yoluyla edinilen bilgidir" (Hobbes,2016:459). Akla, bilime vurgu yapan bir izah üzerinden felsefe tanımlama yapmaktadır.

Orta Çağ din bilimini tamamıyla kabul etmeyen Hobbes; Kopernik, Galileo, Kepler gibi bilim adamlarını bilimin temsilcileri olarak görmüş ve onların sunduğu yeni doğa bilimini, felsefesinin merkezine oturtmaya çalışmıştır. Maddenin yasalarından insan doğasını, insan doğasından da siyasî yapıyı kurmaya çalışmıştır. Hobbes bütün bunları yaparken; evren, insan ve devlet üçlüsünün geometrik bir kesinlikle izah edilebileceği görüşünü barındırmış ve böylece felsefi olmanın yanı sıra bilimsel bir yöntem izlediğini düşünmüştür (Karagözoğlu, 2006: 216-217). Kısaca Hobbes içinde çeşitli bilim insanlarının ruhundan ilham almıştır. Materyalist bir bakış açısının yanı sıra evreni ve devlet kurgusunu geometri ile izah etmeye çalışmıştır.

Hobbes, felsefesini temellendirirken ilk olarak kullanacağı kavramların anlamını açıklamaya çalışmıştır. Böylelikle parçalardan bütüne ulaşmayı hedefler (Hobbes, 2016: 43). Hobbes, bilgilerin kaynağı ve sonuçları itibariyle ampirik yani deneysel olduğunu, bilgilere deney ve gözlem yoluyla erişebileceğimizden bahseder. Ona göre mevcut olan her şeyin maddeden var olduğu bilinmeli, bilimsel bilgi denilince matematiksel ya da geometrik bilgi akla gelmelidir (Cevizci, 2009: 465-466). Hobbes'un felsefesi, Descartes Bacon ve Demokritos gibi düşünürlerden etkilenmiştir. Hobbes Descartes'in idealizmine karşı natüralist bir bakış açısının öncüsü olmuştur. Bu felsefesi, yeniçağ ampirizminin ilk kapalı sistemi olup, Hobbes her türlü idealist söylemi reddeden, dini değerlere başvurmayan, deneysel (ampirik) bir felsefeye sahiptir (Gökberk, 1993: 280).

Hobbes evrendeki varlıkların sürekli bir hareket halinde olduğunu düşünmektedir. Ona göre insan davranışları da tıpkı doğadaki varlıkların eylemlerinin fizik kanunları çerçevesinde mekanik bir şekilde açıklanabilirdi. Nasıl bir cisim başka bir cismin itmesi veya çekmesi harekete geçiriyorsa, insanı da harekete geçiren etkenler mevcuttur (Sabine, 1959: 457). İnsanın bireysel davranışını psikoloji açıklarken, insanın sosyal davranışının açıklanması da siyaset teorisinin işidir. Bu bakış açısının materyalist bir bakış açısı olduğunu söyleyebilir (Sabine, 1959: 457). Hobbes aynı zamanda bir deterministtir. Hobbes'a göre her şeyin, cisimlerin kökeninde hareketini belirleyen nedenler vardır. Evrendeki her şeyin bir nedeni vardır (Ağaoğulları, 1994:182).

Hobbes aynı zamanda bir adacı yani nominalisttir. Ona göre adlar insanlar tarafından oluşturulmuştur. Tümel adların gerçekte hiçbir karşılığı yoktur. Çünkü adlar var olan her şeyi kapsar (tümeldir) ancak adlandırılan nesnelere tekildir. Adlandırmalar yalnızca aracı konumundadır. Çünkü adların doğru kullanımı neticesinde felsefe ve bilim açığa çıkabilir (İspir,1998:2).

Hobbes'un siyaset felsefesi bakımından aklın önemi de oldukça fazladır. Ona göre "...akıl, düşünme yeteneği, yani düşüncelerimizin işaretlenmesi ve ifade edilmesi için üzerinde anlaşılmış genel adların

hesaplanmasından, yani toplama ve çıkarılmasından başka bir şey değildir... " (Hobbes, 2016: 42). Thomas Hobbes'un insan doğası hakkında karamsar bir görüşe sahiptir. Hobbes insanın aklını ön plana çıkarmak yerine onun hayvani yönlerini vurguladığı aşıkârdır (Sabine, 1959: 469) . Thomas Hobbes'un insan doğası hakkındaki karamsar görüşü ve otoritenin, yani bu çalışma bağlamında meşrulaştırılmış iktidarın, gerekliliğine vurgu yapması Hristiyanlıktan etkilenen muhafazakâr görüş üzerinde etkili olurken, bireyciliğe ve insan aklına olan vurgusu da liberalizmin gelişmesine katkı sağlamıştır (Güleç, 2015: 709). Hobbes kurduğu siyaset felsefesine ilk olarak devleti inşa eden insanı temel alarak başlayan Hobbes 'un bunu yapmadaki amacı insana ait felsefi anlamlandırma ile yani devleti ortaya çıkaran insan eylemlerinin kökenini anlamaktır.

Hobbes'a göre algı, insan dışındaki nesnelere sinir sistemi tarafından beyne ve kalbe aktarımı sonucu vücudun bu iletiye verdiği tepkinin yansımasıdır bu konuda daha materyalist bir görüş sunmaktadır (Hobbes,2016 :23). Hobbes'un felsefe anlayışının tutarlı bir materyalizm olduğu ifade edilebilir (Gökberk, 1993:252).

Hobbes'un siyaset felsefesine gelince, Hobbes, siyaset felsefesini "*insan insanın kurdudur.*" Argümanı üzerine temellendirmektedir. İnsan doğuştan bencildir ve her şeyin sadece kendisinin olmasını ister, Hobbes'a göre, insanlar toplum halinde yaşamadan önce herkesin her şeyi elde etme hakkı vardı böylece insan, her şeyin sahibinin kendisinin olmasını ister (Tuğcu,2000:483-486) . Birbirinin kurdu olan insanın doğası, herkesin herkesle savaşına yol açar. Oysa doğal olarak bencil ve bir diğerinin kurdu olan insanı hayvandan farklı kılan ve bir toplum içerisinde barışa ulaşmasına olanak sağlayan, geleceği düşünme özelliği ile birlikte işleyen deneyim ve eğitim yoluyla geliştirdiği akıl ve onun hesaplamasını sağlayacak isimleri içeren konuşma olacaktır (Kurğan, 2014: 65). Hobbes'a göre bir insan topluluğu, kendi arasında sözleşme yaparak, tümünü temsil etme hakkını kime vereceği noktasında ortak bir karara vardığı zaman bir devlet kurulmuş olacaktır (Hobbes, 2016: 137). Yetkinin tek ve mutlak bir elde toplanması, Hobbes'un siyaset felsefesinin ana düşüncesidir.

4.Thomas Hobbes 'ta Doğa Durumu

Doğa durumu tasarımı ve devletin var olma sebebini farklı boyutlarıyla ele alan ve bu alanda önemli görüşlere sahip filozofların başında Hobbes gelmektedir. Hobbes, doğa durumunu umutsuz, sürekli bir korku (temelde ölüm korkusu) durumu diye görür. Hobbes doğa durumu sonrası devletin nasıl ortaya çıktığını göstermeye çalışırken, doğayı ve yasalarını (fiziğin genel ilkelerini) bilmek gerektiğini düşünür. Çünkü fiziğin genel ilkelerinin bilinmesi, siyasal toplumdaki insanı anlamamıza yardımcı olur. Başka deyişle, Hobbes'un düşüncesinde yurttaşı anlamamız için insan doğasını, insan doğasını anlamamız için de öncelikle "cisim"i anlamamız gerekir (Kılıç, 2015: 101).

Hobbes'un siyaset felsefesi, kuramsal olarak doğal yani toplum öncesi olarak adlandırılan durum ve toplumsal yani uygar durum çerçevesinde şekillenmektedir. Bu çerçeveye göre doğa durumu, insanlar arasında şiddet eğiliminin ve ölüm korkusunun hâkim olduğu, insanların hayatta kalabilmek adına her şeyi yapma hakkının olduğu sürekli ve genel bir savaş halini ifade etmektedir (Gürleyük, 2010: 60). "Güvensizlik" ,"rekabet", ve "herkesten üstün olma tutkusu " doğal düzende insanlar arasında mücadeleye yol açar (Hobbes, 2016: 92).

Hobbes'un görüşünce "*İnsanlar doğuştan eşittir. Doğa, insanları bedensel ve zihinsel yetenekler bakımından öyle eşit yaratmıştır ki, bazen, bir başkasına göre bedence çok daha güçlü veya çok daha çabuk düşünebilen birisi bulunsa bile, her şey göz önüne alındığında iki insan arasındaki fark, bunlardan birinin diğerinde bulunmayan bir üstünlüğe sahip olduğunu iddia etmesine yetecek kadar fazla değildir. Çünkü bedensel güç bakımından, en zayıf olan kişi ya gizli bir düzenle ya da kendisiyle aynı tehdit altında olan başkalarıyla birleşerek en güçlü kişiyi öldürmeye yetecek kadar güçlüdür*" (Hobbes,2016:99). Böyle bir ortam birçok problemi ortaya çıkarır, böyle bir ortamda hiçbir şey adalete aykırı değildir, ölüm korkusu ve akabindeki rahat bir yaşam isteği insanları barışa sevk eder (Hobbes,2016: 99-103).

İşte Hobbes bu sözlerden sonra doğa durumunu şu şekilde tanımlamaktadır:

"...herkesin herkese düşman olduğu bir savaş zamanı nelere yol açıyorsa; insanların, kendi güçlerinden ve yaratıcılıklarıyla sağladıkları şeylerden başka güvenceleri olmadan yaşadıkları bir dönem de aynı şeylere yol açar. Böyle bir ortamda, çalışmaya yer yoktur; çünkü çalışmanın karşılığı belirsizdir: ve dolayısıyla toprağın işlenmesine de yer yoktur; ne denizcilik; ne deniz yoluyla ithal edilebilecek malların kullanılması; ne rahat yapılar; ne fazla güç gerektiren şeyleri kaldırmak ve taşımak için gereken şeyler; ne yeryüzü hakkında bilgi; ne zaman hesabı; ne sanat; ne yazı; ne de toplum vardır. Hepsinden kötüsü, hep şiddetli ölüm korkusu ve tehlikesi vardır; ve insan hayatı yalnız, yoksul, kötü, vahşi ve kısa sürer..." (Hobbes, 2016: 101).

İşte doğal yaşam insanlara böyle bir kötü bir yaşam sunar. İnsanlar bu durumdan kurtulmak için ise aklını kullanarak barışa, diğer insanlarla anlaşmaya yöneltir (Göze, 2006: 137). Bu doğa durumundan aklın ortaya koyduğu belirli kurullarla çıkılabileceğini, insanların toplum içinde barış durumunda yaşayabilmesinin, belirli akıl kurallarıyla (yani doğa yasalarıyla) olanaklı olabileceğini düşünür. Güvenliğin olmadığı bir ortamdan kurtulmanın yoluna insan aklı sayesinde ulaşır.

İster doğa durumu ya da savaş durumu olsun, ister toplumda kargaşa, insanlar mutsuz ve sefil olsun, bütün bunlar güvenliğin olmadığı bir durumu gösterir. Oysa insanlar güvenli bir ortam olsun isterler. Ama bu ortamın sağlanabilmesi için bir güç gereklidir. Bu güç bölünmüş olmayacak, yani yasama, yürütme ve yargı egemen olanda (kişide ya da heyette) toplanacaktır. Bütün bunlarda amaçlanan insanların güvenli bir ortamda yaşayabilmesidir. Bu yüzden, "devletin amacı, bireysel güvenlidir (Hobbes, 2016: 131).

Thomas Hobbes devletin ortaya çıkışını izah ederken doğa durumu olarak adlandırdığı varsayım ile devletin bulunmadığı bir ortamda, insanların hayatlarına nasıl devam edeceğini anlatmaya çalışmaktadır. Bu varsayım neticesinde devletin mutlak zorunluluğu çıkarımına varmıştır (Saygılı, 2010: 81). "Devlet olmadıkça insanları korku altında tutacak genel bir gücün varlığından bahsedilemez ve bu durumda herkesin herkese karşı savaştığı bir ortam boy gösterecektir (Hobbes, 2016: 101).

Tüm bu nedenlerden dolayı insanın doğası gereği ve kendiliğinden barış içinde yaşamaya uygun olmayan, savaşa ve çatışmaya yol açan karakteri vardır. Tanımlanan böylesi bir tabiatı olan insanın doğal hali, herkesin herkesle savaştığı ve herkesin her şey üzerinde eşit hakka sahip olduğu (state of nature) doğal durumdur ve onu sözleşme yapmaya iter bu durumdur. Hobbes, toplum sözleşmesini doğa durumunun bu saydığımız kötü şartlarından kurtulabilmek için adeta bir çözüm olduğunu görür.

Doğal durumdan uygar topluma geçiş insanların akıl vasıtasıyla üzerinde anlaştıkları doğal yasalar aracılığıyla gerçekleşir. İnsanlar yaşamlarını güvence altına alma hakkı dışındaki, devredilebilir haklarından insanlar feragat etmiş ve bu haklarını herkes tarafından kabul görmüş ortak bir güce devretmek zorunda kalmışlardır (Hobbes, 2016: 105).

4. Doğal Durumdan Sivil Toplum Geçiş: Leviathan'ın Doğuşu

Hobbes'a göre "insan doğasında üç temel kaoga nedeni buluyoruz. Birincisi, rekabet, ikincisi, güvensizlik; üçüncüsü de şan ve şeref" (Hobbes, 2016: 101). Bu koşullarda güvenliğin sağlanabilmesinin koşulu toplumsal sözleşme ile kurulabilecek bir egemen gücün oluşturulmasıdır. "Her insanın her insanı öldürebileceğine dayanan mutlak eşitlik savı, bir yandan tabii halin ne kadar tehlikeli bir hal olduğunu gösterirken, öte yandan tabii halden sivil hale geçişi sağlayacak sözleşmeye biçimsel tutarlılık kazandıracaktır." (Akal, 2003: 95).

Devletin ortaya çıkışı bu sözleşmenin yapılmasıyla olmaktadır. Bu sözleşme ile sözleşmeyi yapan taraflar ölüm korkusundan kurtulacak, doğa yasalarının sözleşmeye taraf olmayan üçüncü bir kişi tarafından yaptırım gücüne sahip olması dolayısıyla yürürlüğe konması gerçekleşecektir. Devlet, bu sözleşmeyle sözleşmeyi yapan tüm insanların bireysel güvenliğini özellikle can güvenliğini sağlayan, sözleşmeyle yapmaya ifa etmeleri gereken ne varsa taraflara bunu ifa ettiren, insanları korku altında tutarak doğa yasalarına uymalarını sağlayan yapay bir insandır (Hobbes, 2016: 133).

"Doğa yasasını (lex naturalis) "...akılla bulunan ve insanın kendi hayatı için zararlı veya hayatını koruma yollarını azaltıcı olan şeyleri yapmasını yasaklayan veya insanın hayatını en iyi şekilde koruyabileceğini düşündüğü bir ilke veya genel kuraldır..." (Hobbes, 2013: 113). Şeklinde tanımlar. Ardından Leviathan 'da birinci doğa yasasında amaç barışın sağlanması yönündedir (Hobbes, 2016: 104). İkinci doğa yasasında ise; "... Bir insan, başkaları da aynı şekilde düşündüklerinde, barışı ve kendini korumayı istiyorsa, her şey üzerindeki bu hakkını bırakmalı ve başkalarına karşı, ancak kendisine karşı onlara tanıyacağı kadar özgürlükle yetinmelidir... (Hobbes, 2016: 104) ifadesi yer alır. Çünkü dilediğini yapma özgürlüğünü bırakmadığın sürece barış sağlanamayacaktır. Üçüncü doğa yasasında ; "...insanlar yaptıkları akitleri yerine getirmelidirler, bu olmazsa, ahitler boşunadır... Adalet'in kaynağı ve başlangıcı, iste bu doğa yasasında yatar..." ifadesi yer almaktadır (Hobbes, 2016: 113-114). Bu kısım sözleşmeye uyulmamasının adaletsizlik olacağını, itaatin adaleti getireceği yönünde bir anlam ortaya koymaktadır.

Sözleşme, Hobbes'a göre, karşılıklı hak devridir (Hobbes, 2016: 99). "Kılıcın zoru olmadıkça ahitler sözlerden ibarettir ve insanı güvence altına almaya yetmez..." (Hobbes, 2016: 133). Hobbes devleti oluşturan en temel neden güvenli olmayan ortamın yarattığı korkudur. Böylece insanlar korkudan dolayı sözleşme yapmaya zorlanmakta, devlet denen bir gücü var etmektedirler (Hobbes, 2016: 105). Birey güven içinde yaşamak istediğinden, sözleşme zaten her bireyin çıkarınıdır. Ama öte yandan da her bireyin bunu istemesi toplum çıkarınıdır. Sözleşme - koşullu da olsa- bir söz vermedir ve insanın verdiği sözü tutması beklenir. Ama insanın verdiği sözü tutması her zaman gerçekleşmeyebilir. Bu durumda da verilen sözün tutulmasını sağlayan, insanları buna zorlayan yine korkudur. (Kılıç, 2015: 105).

Korkunun bir başka boyutu insanın kendini ölümden koruma içgüdüğü, tüm çabasının altında yatan nedendir. Ölüm her an yanı başında olduğu için her an ölümden kaçış, ölüme karşı bir hareket içindedir. Bu öyle içselleşmiştir ki ölümden korktuğu için hareket etmekte ve hareket ettiği müddetçe de ölümden kaçmış olmaktadır. Her şeyin doğasında olan hareket burada da karşımıza çıkar. Düşünürün kurduğu bu determinizme bağlı olarak durgunluk ölümle eş değerdir. Binaenaleyh insanın temel çabası yaşama isteğinden çok ölüm korkusundan kaçıştır. Burada gözden kaçırılmayacağı gibi muharrik olan kuvvet ölüm korkusudur (Kurğan, 2014: 59). Bu korkuyu yok etmek için toplum sözleşmesiyle ortaya çıkardıkları egemenin gücü sonsuz ve kaynağı da bireysel iradelerin ortaklaşmasıdır. Bu anlamda meşru olan egemenlik, sözleşme ile temin edilmiş olup, egemenin gerçekleştireceği her edim, aslında iradesini ona teslim etmiş olan uyruk için bağlayıcıdır (Ekici, 2006: 84).

Hobbes, Leviathan'da doğa durumu kavramını, her bir insanın, her bir insana düşman olduğu ortamı tanımlamak için kullanmaktadır. Mülkiyet ilişkilerinin sebep olduğu rekabet ortamının yaratmış olduğu ortamda insanlar daha fazla güç kazanma yolunu seçer (Hobbes, 2016: 99). Böylesi bir durumda da doğru ve yanlış kavramları anlamını yitirecektir. Genel gücün olmadığı yerde, yasa yoktur yasa olmayan yerde de adaletsizlik yoktur (Hobbes, 2016: 103).

"Bir insan topluluğu, kendi aralarında ahit yaparak, hepsinin birden kişiliğini temsil etmek, yani onların temsilcisi olmak hakkının hangi kişiye veya heyete verileceği konusunda çoğunlukla anlaştığı vakit, bir devlet kurulmuştur denir; bunun lehinde oy verenler gibi aleyhinde oy verenler de, barış içinde birlikte yaşamak ve başkalarına karşı korunma amacıyla, o kişi veya heyetin bütün eylemlerinin ve kararlarını, onlar kendi eylem ve kararları imişçesine, yetkili kılacaktır"(Hobbes, 2016: 137). Bu eylem devletin oluşum sürecinin başlangıcıdır.

"... herkes herkese, 'senin de hakkını ona bırakman ve onu bütün eylemlerinde aynı şekilde yetkili kılan şartıyla, kendimi yönetme hakkını bu kişiye veya bu heyete bırakıyorum' demişçesine, herkesin herkesle yaptığı bir ahit yoluyla, hepsinin bir ve aynı kişide gerçekten birleşmeleridir. Bu yapıldığında tek bir kişilik halinde birleşmiş olan topluluk, bir DEVLET, Latince CIVITAS olarak adlandırır. İşte o EJDERHA'NIN veya daha saygılı konuşursak, 'ölümsüz tanrının' altında, barış ve savunmamızı borçlu olduğumuz o 'ölümlü tanrının' doğusu böyle olur..."(Hobbes, 2016: 136).

Böylece ölümlü tanrının (devletin) tüm yetkileri alarak doğuş süreci Hobbes tarafından bu şekilde izah edilmiştir. İşte tüm yetkiler bir kişide toplanmış olacaktır. Hobbes' a göre" devletin özü o kişide toplanmıştır. Bu öz büyük bir topluluğun üyelerinin birbirleriyle yaptıkları ahitlerle, her birinin huzur ve sükûnu ve ortak savunmaları için, içlerinden birinin, onun uygun bulacağı şekilde, hepsinin birden gücünü ve imkânlarını kullanabilmesidir. "olarak tanımlanmaktadır.

Egemen temsilcinin görevlerinden ise şu şekilde bahsetmektedir;"iyiliğinin sağlanması. İster monark olsun ister bir meclis, egemenin görevi, kendisine egemenlik gücünün verilmiş amacında, yani halkın güvenliğinin sağlanmasında yatar; egemen, bu göreve doğa yasalarıyla bağlıdır ve bunun hesabını, doğa yasasını yaratan Tanrı'ya sadece ona vermekle yükümlüdür. Güvenlikle burada kastedilen, sadece koruma değil; aynı zamanda her insanın meşru emeğiyle, devlete tehlike veya zarar gelmeksizin elde edeceği, hayatın bütün konforlarıdır." (Hobbes, 2016: 249) . Burada egemenin temel görevinin sadece güvenliği sağlamak değil, insanların iyiliğini de temin etmek olduğundan bahsedilmektedir.

Ayrıca Hobbes, savunduğu mülkiyetçiliğin neticesi olarak, egemenliğin bölünebilir olduğunu kabul etmez ve İngiltere'nin yaşadığı iç savaşın sebebini de egemenlikte yaşanan bu bölünmeyi sebep olarak gösterir. Ona göre, "Kendi içinde bölünmüş bir krallık ayakta duramaz: çünkü önceden bu bölünme olmadıkça, karşıt ordulara bölünme asla olamaz. Bu yetkilerin Kral, Lordlar ve Avam Kamarası arasında bölünmesi düşüncesi İngiltere'nin çoğunluğu tarafından en başta kabul edilmemiş olsaydı, halk asla bölünmez ve bu iç savaşa sürüklenmezdi,..." (Hobbes, 2016: 143) .

Görüldüğü üzere, Hobbes'a göre güvensizlik durumundan kurtulmak isteme toplum haline gelme ihtiyacını doğurmuştur. Diğer yandan toplum sözleşmesinde bireyler kendi rızaları neticesinde devleti oluşturmalarına karşın Leviathan'a karşı güçsüz kalmışlar, güvenliğin sağlanması noktasında giriştikleri bu yolda özgürlüklerini kaybetmişlerdir. Ancak devletin temelinin insana dayandırılması ve egemenliğin sözleşme ile egemene devredilmesi ile ileriye doğru bir ilerleme gerçekleşmiş ve neticesinde sonraki klasik sözleşme düşünürlerinin kuramlarının alt yapısı hazırlanmıştır (Ergül, 2016: 408-409).

Özetle Hobbes'un 1651'de yayınlanan bu yapıtının kapak resminde birçok insandan oluşan çok büyük boyutlarda bir kralın varlığı görülmektedir. Bu kralın bir elinde kılıç, diğer elinde bir meşale yer almaktadır. Hobbes'un Leviathan 'da elinde tuttuğu kılıç, güvenliğin teminatıdır. Hobbes, Leviathan'ı devlete giden yolda sözleşmenin bir ürünü olarak sunarken, siyaseti tanrı katından insan katına indirmekte

ve Rönesans bireyselliğini ulusal bireysellik şekline dönüştürme noktasında adım atarak klasik ulus- devlet anlayışına yaklaşmıştır (Hobbes, 2016: 11).

Sonuç

On yedinci yüzyıl ve Aydınlanma felsefesi içerisinde gelişen siyasi öğretilerin günümüz siyaset anlayışı üzerindeki etkisi halen devam etmektedir. Dolayısıyla bu etkilerin anlaşılması adına 17.yüzyıl İngiltere'sinde yaşamış, çağını aşan bir düşünür olmasının yanı sıra kendinden sonraki birçok siyasi düşünürde öncülük etmiş, siyaset felsefesinin şekillenmesinde fikirlerine önem verilen Thomas Hobbes ve onun siyaset felsefesinden bahsetmek kaçınılmazdır. Ayrıca Hobbes bir mutlak otoriteyi öne çıkarmasının yanı sıra bu durumu sözleşme teorisine bağlı kalarak açıklamasıyla kendisinden sonraki dönemlerin liberal söyleminin oluşmasında büyük katkı sağlamış bir isimdir. Hobbes, toplum sözleşmesi kuramı temsilcilerinden John Locke ve Jean Jacques Rousseau gibi sosyal sözleşmecilere de öncülük etmiştir.

Çalışmamızda ortaya konulduğu gibi Hobbes, toplumu ve devleti oluşturan bireyi merkeze alıp, daha sonra devlet anlayışını insanın bencil doğası üzerinden izah etmeye çalışan bir düşünürdür. Devlete olan ihtiyaçta tam olarak insanın bencil, rekabetçi doğasının neticesinde hissedilmiştir. Hobbes'a göre insan, doğa durumunda güvensizlik içerisindedir ve bir güven arayışına yönelmek isteği içerisindedir. Hobbes 'ta doğa durumu aynı zamanda savaş durumudur. İnsanlar birbirini yok etmeye çalışır. Hobbes, bu hale 'Doğa Durumu' olarak ifade etmekte ve bu durum çerçevesinde devletin gerekliliğini göstermeye çalışmaktadır. Hobbes'un dile getirdiği bu doğa durumu, 1640'ların İngiltere'sinde siyasal anlamda önemli kırılma noktalarından biri olan İngiltere'de iç savaşın yaşandığı o sancılı süreci de yansıtır niteliktedir.

Çalışmamızda ortaya çıkan sonuçlardan biri de şudur: Hobbes'un siyaset felsefesinde yani devleti ihtiyaç olarak hissettiren insan eylemlerinin kökeni incelemesinde de akıl ön plana çıkmaktadır. Hobbes'a göre insan seçme isteği ve iradesi olan bir varlıktır. Rekabet, güvensizlik ve şaşan isteği savaşa neden olan temel etkenler olup, doğası gereği bencil olan ve bir diğerinin kurdu olan insan bu mücadelede başarılı olmak için her türlü ola başvurabilmektedir. Hobbes'un siyaset felsefesindeki çıkış noktası doğal insandır. Doğa durumu yani çatışma ve savaş durumu güvensizlik durumudur. İnsanların bir sözleşmeyle kendi sınırsız özgürlüklerine son vermeleri gerekmektedir. Sözleşme ile doğal haklarından feragat ederek ortak bir kararlar iradi olarak bütün haklarını ve güçlerini bir egemene devrederler. Bunun neticesinde, egemenlik, Leviathan ortaya çıkmış olur.

Siyaset felsefesinin şekillenmesi noktasında bilhassa kaleme aldığı Leviathan adlı eserinin 1651'de basılan kapağında Leviathan'ı, bir başka ifadeyle egemeni, devleti, bir elinde kılıç, diğer elinde hükümdarlık simgesi olan asayı tutan ve her iki yanında da dini ve sivil otorite yer alacak şekilde tasvir etmektedir. Hobbes'a göre egemen, sivil ve dini kurumların üzerinde yer alan, mutlak iktidar sahibi. Barışçı bir kraliyettir. Mutlak egemen tam bir otorite sahibidir ve üzerinde dini ve sivil hiçbir kontrol bulunmamaktadır. Hobbes'un bu yaklaşımı, mutlakiyetin ve mutlak hükümetin en başarılı ifadesidir.

KAYNAKÇA

- AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali v.d. (1994) . *Kral Devlet ya da Ölümlü Tanrı*, Ankara: İmge Kitabevi.
- AKAL, Cemal Bali (2003). *Modern Düşüncenin Doğuşu/İspanyol Altın Çağı*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- ARNHART, Larry (2013) . *Platon'dan Rawls'a Siyasî Düşünceler Tarihi*, çev. Ahmet Kemal Bayram, Ankara: Adres Yayınları, 5. Baskı, Ankara.
- BURY, John (1978).*Düşünce Özgürlüğünün Tarihi*, çev. Durul Batu, Erdini Basım ve Yayınevi.
- CEVİZCİ, Ahmet (2009).*Felsefe Tarihi*, İstanbul. Say Yayınları, İkinci Baskı.
- ÇAPAR, Selim v e YILDIRIM, Şükrü (2012). "Hobbes ve Locke'un Devlet Düşüncesine Katkıları", *Türk İdare Dergisi*, Sayı:474 , ss. 1-29.
- ÇİZAKÇA, Murat (2002).*Demokrasi Arayışında Türkiye: Laik-Dindar/Demokrat Uzlaşmasına Bir Katkı*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- EKİCİ, Ekrem (2006). "Hobbes ve Rousseau: Toplumsal Sözleşme Kuramı", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, S. 6, ss. 78-89.
- ERGÜL, Ergin (Ocak 2016). "Klasik Toplumsal Sözleşme, Teorilerinin Yönetim Biçimlerine Etkisi", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 7, Sayı 24.
- GÖKBERK, Macit (1993). *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 6.Baskı.
- GÖZE, Ayferi (2006). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, İstanbul: Beta Yayınevi.
- GÜLEÇ, Yahya Berkol (2015). "Thomas Hobbes'un Sosyal Sözleşme Teorisinin Nietzsche'nin Siyaset Felsefesi Doğrultusunda Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi" *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 64, Sayı 3, ss.687-738.
- GÜRLEYÜK, Emre Gürkan (2010).*Modern Devletin İnşası: Thomas Hobbes*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- HİLAV, Selahaddin (1985). *100 Soruda Felsefe El Kitabı*, 4. Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- HOBBES, Thomas (2016). *Leviathan*, çev. Semih Lim, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- İSPİR, Naci (1998). *İngiliz Ampiristlerinde Tanrı- Ahlâk-Özgürlük İlişkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- KARAGÖZOĞLU, Hümeysra (2006). "Homo Homini Lupus": Thomas Hobbes'un Ahlâk Felsefesi Üzerine, *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 30, Sayı 2, ss. 215-242.
- KILIÇ, Yavuz (2015). "Hobbes, Locke, Rousseau'da, "Doğa Durumu "Düşüncesi", *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, Sayı: 1, Cilt:2, ss.97-117.

- KURĖAN, Erdal (2014). *Mukaddime’de ve Leviathan’da Devlet Anlayışı*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- MALCOLM, Noel (1996) .“A Summary Biography of Hobbes”, *The Cambridge Companion to Hobbes*, ed. Tom Sorell, Cambridge: Cambridge University Press.
- SABİNE, George (1959) .*A History of Political Theory*, New York: Henry Holt and Company.
- SAYGILI, Abdurrahman (2010) ."Modern Devletin ıplak Sureti", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 59, Sayı :1, ss.61-97.
- SENCER, Muzaffer (1990) ."İnsan Hakları Açısından İngiliz Devrimi", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 23, Sayı: 2, ss.3-21.
- ŞENEL, Alaaddin *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Ankara: Bilim ve Sanat,1996.
- TANNENBAUM, Donald, ve SCHULTZ, David (2003) .*Inventors of Ideas: Introduction to Western Political Philosophy* Ontario: Thomson Wadsworth.
- TUĞCU, Tuncar (2000). *Batı Felsefesi Tarihi*, İstanbul: Alesta Yayınları.